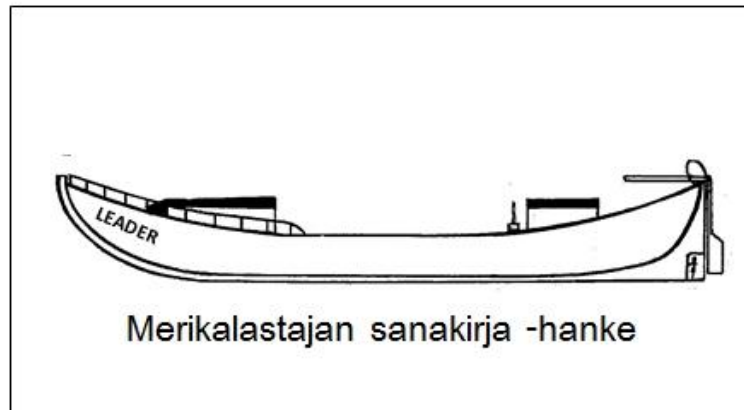

Selkämeren kansallispuiston ystävät ry ja Merikarvia-seura ry

LEADER-hanke ”Merikalastajan sanakirja”

Kalastajien haastattelu

Haasteltava: Touko Salmi (s.1937)

Haastattelija: Juhani Mellanoura

Haastattelun ajankohta: 16.5.2016

Tekstin purki ja litteroi ääninauhalla Juhani Mellanoura. Teksti perustuu pääosin Toukon Salmen lapsuus- ja nuoruusajasta kertoviin muistelmiin, jotka hän luki haastattelijalle. Osa tekstistä perustuu haastattelutilanteessa tapahtuneeseen vapaaseen murrekieliseen muisteluun.

Aineistona MP3 digiäänite yhteensä noin 2 tuntia. Äänite on tallenteena Merikarvia-seuran arkistossa.

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Touko Salmi on syntynyt Uuno ja Martta Salmen kalastajaperheeseen, toisena lapsena seitsemästä. Koti oli Merikarvian Krookassa. Touko on viettänyt 1940- ja 1950-luvulla monet kesät Ouran Linskerin saarella, isäpuolensa (Rantanen) ja sedän (Leo Salmi) kanssa kalastellen. Kalastuskämpältä käsin harjoitettiin siian pesäpyyntiä, mutta ehtipä Touko osallistua myös silakan räähkipyyntiin, pesäpyyntiin ja kalastamaan myös merikutuista harjusta.

Touko on asunut työuransa ajan Porissa ja hän harrastaa runojen kirjoittamista ja öljyväritöitä. Molemmissa on vahvasti läsnä Merikarvian merimaisema, kalastus, rantahuoneet ja Linskerin kalakämpä. Kuva: Juhani Mellanoura.

Olen Rogelin suvun 14. sukupolvesta Pekka Olavin poika -perheestä alkaen (syntynyt 1560 ja kuollut 1630). Sukuni eli vuosisadat tällä rannikolla maatiloja hoidellen ja kalastellen. Sukunimi vaihtui vuosien varrella näin: Räbbi, Rogel, Gilleskeri, Verkkokari, Ristimäki ja Salmi. Aluksi isäni kalasteli Arvid-isänsä kanssa. *Veneet, rantahuoneet ja vapeet* oli heidän kotiaan lähellä, **Krookassa**.

Kesät Linskerissä

Arvid kuoli ja isä alkoi kalastamaan isäpuolensa Vihtori Rantasen kanssa Tapiolla. Sodan jälkeen isä kalasti veljensä kanssa **Ouran Linskerissä** *pohjaverkoilla, heijoolla ja pesäverkoilla silakkaa sekä siikaa pesillä*. Rantanen toi joskus vanhan savusaunan, hirsistä rakennetun, se koottiin *kalakämpäksi*, sen päätyyn laudoista tehtiin *verkkovaja*. Kämpä lämmitettiin lämpöä varaavalla *kivikiukaalla*, jossa oli tiilikehikko. *Päältä ladattava hella* oli ruuan tekoa varten. *Lauteet*, joita myös *lavereiksi* sanottiin, oli nukkumista varten kämpän perällä, seinästä seinään ja metrin leveä. Siinä oli olkipatjat ja peittona lampaannahasta tehdyt *villaiset vällyt*, jossa maistui uni. Tässä kämpässä minä olin kolmivuotiaasta kaksikymmentä neljä vuotiaaksi. Piti lähteä muualle töihin kun veneet ja verkot olivat uusimisen tarpeessa ja kalantulokin väheni.

Rantanen oli mun ja velipojaan semmone *perään kattoja* sielä saassa sillon nuorena ja sitte vanhempana mä jo pystyin sitte olemaa hänen perään kattojana. Se on ihmeellistä, ko nykyään ei saa koskee linnunmuniin, mutta sillon *haahkan*, *koskelon* ja *sotkan*, nämä oli hyviä lättytaikinain aineita. Näitä munia Rantanen käski aina hakee, että tehedään lättyjä. Ja sielä kivien kolos kasvo *maamansikkaa*, ni siitä saatiin lättyjen päälle hilloa.

Lapsuudessani rakensin isäni kanssa savusaunan **Linskerin** eteläosaan, **Faarinkaria** vastapäätä rannalle. Löylyä saunassa riitti kun kiukaana oli kakssataa litran tynnyri täynnä kiviä. Lähes joka päivä sauna lämpeni, kun *maista* tuli vieraita ja itsekin kylvettiin. Friipytyä eli ajopuita tuli rannoille silloin runsaasti. Saunapuuta oli aina rannoilla veden tuomana.

Uno ja Leo Salmi Linskerin kämpän edustalla v. 1952.

Kuva: Merikarvia-seuran arkisto.

Rantasella oli tämmöne vanhanajaan tyyli, että hän toi isoja siankinkkuja ja paistettii **Ouran** savusaunan kuumuudessa. Usein siankinkku tai *hylkeenruho* tirisi kiukaan yläpuolella, katosta narulla, rasvat valui astiaan kiukaalla. *Föliin* merellekin otettiin kinkkua. Oli se *vaivan fäärti*, kun saassa saatiin muutakin ruokaa kuin kalaa.

Jatkoin Leon kanssa kalastusta ja hän kerto monia tarinoita ja kuinka ennen *seilipaateis paarlantina* oli painolasteina kiviä, jos paatti seilates kovasti kallisti. Linskerin pohjoisosasta isäni ja Urho Starckman *seilasi* nuorina miehinä katukiviä **Poriin**. Nyt niitä on ainoastaan yhdessä kadussa Porissa.

Opein lapsuus- ja nuoruusaikana kaiken, mitä kalastajan tulee tietääkin. *Jokainen saari, karikko, matalikko, lahti, salmi, viiki* oli minulta nimeltään tuttuja. Isä jäi kalastushommasta pois kun olin neljätoistavuotias. Isä jäi hoitamaan kalastajien kulkureitin *loistoja* ja kalastuslupien myöntämistä tarvitseville.

Silakkapaatit ja -verkot

Veneitä valkamassa meillä oli neljä, kaikki olivat kalastajien tekoa. *Rääkipaatin* teki Endi Rantamaa, *pesäpaatin* teki Rantanen, toisen *soutuveneen* Samuli Veneranta. *Silakkaverkot* oli 12 metriä syviä ja 60 metriä pitkiä, *verkon liinat* tuli verkkotehtaalta, ja itse *pauloitettiin pumpulilankaiset verkot*. Verkot oli

17-18 milliset *silakalle*, kymmenen verkkoa. Yksi verkko oli 15 millinen *kilohailille*. Se oli *terävävatsainen* ja sanottiin *vasspuukiksi*. Verkon *ylä- ja alapaulat* oli 12 mm:n köyttä, itse *paulotettiin liinaan kiinni*. Yläpaulaan tuli pienin välein *korkki*, jotka punottiin *kalastajalangalla* kannattimen reiästä paulaan. Isä ja Leo sai Rantasen *pesillä* ja *pesäpaateilla* kalastaa, samalla laitto nykyaikasia verkkoja tilalle ja *mofiiliverkkoja*.

Alapaulaan tuli *painolangat*, joita *krampilankoiksi* sanottiin. Tuli kahden metrin välein. Verkon *painokivet* eli *krampikivet* laitettiin *siansorkkasolmulla* lankaan. Krampikivet oli nyrkinkokoisia. *Puustiksi* sanottiin vähän isompia kiviä, jotka tulivat verkon päihin, jatkokohtiin *jadassa*.

Kullervo Mikkola ja Touko Salmi (oik.) Linskerin rannalla vuonna 1963. Kuva: Merikarvia-seuran arkisto.

Verkon *ylä- ja alapaulan* päissä oli *troput*, joilla verkot sidottiin yhteen. *Lekkeri*, jota myös *kekkuiksi* kutsuttiin, oli puolimetriä pitkä, ja halkaisija 25 senttiä, umpinainen puustia, vedenpitävä. Lekkerin kiinnitysköysi oli *särtti*. Särtille määrättiin verkkojen korkeus, yläpaulasta vedenpinnassa olevaan lekkeriin. *Troppuun* oli särtti kiinnitetty, verkkojen jatkeissa ja päissä. *Häntäverkoksi* sanottiin jadan ensimmäistä verkkoa ja kivettiin muita verkkoja syvemmälle että jata pysyy suorana.

Rääkimatka

Kun oli *rääkiin* menon aika, jokainen meni paatilleen ja kantoivat kymmenen verkkoa, *konekopin* puoleiseen päähän. *Konekopin* sivulle tuli *lekkerit* ja *krampikivet* ja *puustit* nostettiin *ruuman* etuosaan. *Masto* ja *seili* otettiin mukaan, jos kone *reistas*. *Touvi*, joka on vahva ja pitkä köysi, otettiin vielä. Sitä käytetään paatin ja verkkojen välissä kun rääkättiin. Vielä eväät mukaan ja petroolia tankkiin, niin

merelle vaan. *Veivasin* koneen käyntiin. Leo meni *kajuuttaan* lepäämään. Tunnin kulutta tulim **Olgankarin** kohdalle, toinen vielä räähkipaikalle, niin pysäytin koneen ja otin *ruoripinnan* ja *ruorin* pois paikoiltaan. Verkkojen lasku alkoi. Leo heitti *konekopin* päälle *liinan* ja levitti sen *ruuman* ja *kandäkin* reunoille. Leolle jäi *alapaula*, johon hän laittoi *puustit* ja *krampikivet*. Minä heittelin *päällipaulan* ja laitoin *lekkerit* paikoilleen. Paatti oli poikittain tuulesa, ja meni myös mukavasti myös tuuleen.

Prekaaminen alkoi kun tuuli tyyntyi, kesken verkkojen heiton kokonaan, otin *airon* ja laitoin sen *ahterissa* olevaan *hahloon*, *levankirautaan*, *taminan* viereen. Airoa heilutin *lappellaan* puolelta toiselle ja samalla vedin samalla itseeni päin. Paatti liikkui ja verkot saatiin mereen. *Touvi* tuli paikoilleen paatin ja verkkojen väliin. *Luotilangan* Leo laittoi *kiven* painoksi ja luotasi veden syvyyden, syvyys oli 20 sylvää eli 36 metriä.

Siinä kauniissa auringonlaskussa syötiin eväät ja laitettiin *tormilyhty* paikoilleen keulan *valomastoon* valaisemaan pimeydessä, ettei kukaan aja päälle. Valo vilkkui *ulapalla* monessa paatissa, ei oltu siellä ainoita. Alkoi tulla pimeä ja menimme *kajuuttaan* lämmittämään kaminaa puilla ja sitten nukkumaan. Kuin jokin vaisto herätti meidät kello kaksi. *Vetorullasto* paikoilleen ja verkkojen nosto alkoi, ensin *touvi* kerälle ja *ahteri* edellä vedin paulasta vastatuuleen. Leo veti rullien kautta ruumaan verkot kasalle. Hän ehti arvioida saaliin suuruuden. On siinä viisi nelikkoa!

Laitoin ruorin ja pinnan paikoilleen. Lähdimme ajamaan kotirantaan päin. *Kajuuttaan* mennessä Leo sanoi:

— Varo tuota *parpuurissa* olevaa venettä!

Siihen sanoi:

—Minä myös varon tuota *styyrpuurissa* olevaa *hyljettä*, joka raskaalla hengityksellä otti happea keuhkoihinsa pienen matkan päässä.

Tulin **Olgankarin** kohdalle. Muistin Leon kertoman tarinan. OLGA-niminen purjelaiva purjehti vuosikymmeniä sitten Ouran ulkopuolella. Tuli kova myrsky, masto katkesi, laiva kaatu kyljelleen ja ajelehti Ouraa kohti, tuntematonta karia kohti, rannalle tuhoutui siihen. Nimetön kari sai OLGA-laivasta itselle nimen ja tunnetaan **Olgana**.

Pookin ohittaessa muistin ne porilaiset lintubongarit, joita kesällä 1948 olin veneellä kyydissä. He sano, että he on lintujen tutkijoita, lintujen elämän tutkijoita. Vuorokauden olimme Ouran pookirakennelman (**Pookiluodossa**) sisällä ja seurasimme kivijalan sisältä *riskilän* eli *krisslan* pesimispuuhia. Pesät olivat vaikeassa paikassa, kivilouhikon alla. Myöhemmin kuulin sitte yhdeltä opettajalta, että he sai näiltä lintujen tutkijoilta riskilän munan koulun kokoelmiin. Lintumiehinä ne meidän kyydittäväks tuli, mutta niistä tuli semmotteita urheilukalastajia Ouraa, ko ne huomasi, että sieltä sai uistimella kalaa, haukee ne kalasti enimmäkseen.

Värkin saarta ohitettaessani muistin ne suuret *harjussaaliit*, joita rannalta heti sodan jälkeen saimme. *Laskurit* heitettiin matalaan veteen rantaan heti vapun jälkeen. Kun laskurit sai veteen, niin sai heti toisesta päästä mennä ottamaan verkkoja ylös, kaloista puristimme *mädin ja maidin*, *vesitonkkaan* laitoinne ja saimme kalanviljelylaitokselta hyvän hinnan mädistä. Harjukset söimme itse keittäen grillattuna ja savustaen. Ja olisko ollu 1950-luvun aluus, ko kävi semmone kalastusneuvoja Stenroos ja kalastusneuvoja Ahvenlahti **Säkylästä** harjuksen emokaloja pyytämässä. Ne oli meidän kämpässä ensin alkuun yötä. Sitte Konepaja-Lehtonen sano, että hällä on vapaana tuos vieres, **Faarikarissa** kämpppä ni voi mennä sinneki, ni ne oli usein sielläki.

Satakunnan kalatalousneuvoja Vieno Stenroos (vas.) ja Uuno Salmi (Toukon isä) matkalla harjuksen pyyntiin Linskerin kemppe. Valokuva saattaa olla vuodelta 1959.

Kuva: Merikarvia-seuran arkisto.

Kun tultiin *rääkistä*, niin **Sillsuntista** tultiin *sisälle* ja kotirannan laituriin. Ensiksi hain äitini ja Suoma tädin auttamaan verkkojen *pudistuksessa*. Verkko kerrallaan vapautui kajuutan päällä oleville *paareille*, joilla ne kannettiin *vapeille*. Sillä aikaan kun pudisteltiin kalat pois verkoista, laitettiin isoon *rautapataan kivenkoloon* kiehumaan *rantakalaksi* sanottua keittoa. Siihen tuli *perunoita, silakat, vesi ja suola*. Sai pienellä tulella kiehua kolme tuntia. Näitä *kivenkoloperunoita* haettiin kotiväki syömään ja riitti siitä sivullisillekin. Verkko kerralla vietiin *vapeille* kuivumaan, kuljettiin läpi *rantahuoneen*, joka oli viisi kertaa kakstoista metrinen hirsinen rakennus. *Orsilla* roikkui verkkoja ja seinien vieressä oli *tiinuja*, ne täytettiin syksyn saaliista. Vaati hyvän suolauksen ettei härskiinny, kala myytiin syksyllä tarvitseville, ja itsekin syötiin.

Vapeiden *orret* olivat kahden metrin korkeudessa. Kaksi ortta oli kahdentoista metrin etäisyydellä toisistaan. Niitten väliin tuli verkot kuivumaan *rautatappeihin*. Jokaisella verkon pudistelijalla oli *färnissaöljyllä* kyllästettyä *esiliina* edessään. Ja sateella *sydvesterlakki*. Sekä takki että housut oli sateenpitäviä, kotitekoisia. Ennen oli nahkasaapaat, viimeksi kumiset, joten homma kävi pikkusateessakin.

Saalis mitattiin nelikon mitalla ja kuljettiin *pärekopalla* ostajalle, jota sanottiin *kalaborgariksi*. Ja maakunnasta talojen isännät tuli kalan hakuun. Meillekin ne tuli jo illalla saunakamariin yöksi. Hevoset yöpyi haassa. Aamulla rattaat täytettiin kalalla miestemme saaliista. **Honkajoen** Teofilus vaihtoi kalat tuomiinsa tuotteisiin, voihiin, jauhoihin, juustoihin, muniin ja muihin maatalouden tuotteisiin. Sodan aikana rahasta oli pula, siksi vaihtokauppa kävi.

Silakkaverkkojen pudistelu on parhaillaan käynnissä Leo Salmen rannassa 1930-luvun loppupuolella. Tapahtumaa on seuraamassa muita kalastajia ja heidän lapsiaan. Henkilöt edessä vasemmalta: Lyyli Ranta, Jussi Ranta, Leo Salmi, Elle Starckman; ylhäällä vasemmalta: Pentti Kiertomäki, Uuno Heino, Jalmari Eronen, Erkki Henriksson. Miesten takana huonosti erottuvat Oskari Vuorisalo (vas.) ja Arvo Heino. Kuva: Merikarvia-seuran arkisto.

Paatti pestiin hyvin pudistelun jälkeen ettei silakan haju löyhkää. Voi tulla härski haju paattiin. Pumppu oli tehty kolmen tuuman rautaputkesta, jossa oli *kumiläppä* ja puuvartisella *forkalla* nostettii

putkipumpulla vesi puukouruun ja siitä mereen. Päiväunet nukuttiin kotona muutama tunti. Herättyään miehet kokoontuivat meidän vapeille juttuja kertomaan, ja samalla halusi tietää missä kala liikkuu.

Silakkapesillä

Meillä oli *kevät- ja syksyräähän* lisäksi *pesäverkot*, jossa yksi *aitana* ja toinen *pesänä*. *Likaroituna* pohjaan loivaan vedenalaiseen kariin, jota loivaa karia sanottiin *prantiksi*. *Pohjaverkot* oli *ankkuroitu* ja *kivetty* paikoilleen pohjaan. *Heijoossa* oltiin yhden ankkurin varassa, verkot sai heijata puolelta toiselle virtojen ja tuulien mukana, yhden ankkurin varassa.

Olin 17-vuotias kun minun elämäni suurimman silakkasaaliin silakkapesästä saimme, hyvältä *ulkoprantilta*. Meillä oli heti parasta aikaa heinäkuussa kalan tulo, jo sitte ko tuli näitä *kutupuskia*. Vedimme aamulla *pesäverkot*, jossa oli viisikymmentä nelikollista silakkaa ja *aitaverkossakin* viisi nelikkoa, yhteensä viisikymmentäviisi nelikkoa. Seuraavaksi yöksi lisäsimme verkkoja ja saimme viisi nelikkoa. Edellisyön kalaparvi meni menojaan, saaliiseen ei auttanut verkkomäärän lisäyskään.

Siikapesät

Siikapesille mentiin usein soutaen, viiden kilometrin kierros. **Maaholju, Ulkoholju, Jerulaaka** ja **Olga** oli vakituisia siikapesäpaikkoja. Ko ne oli tuola *ulkomeren* rannoilla, ni monta kertaa niistä sai millä tuulella vaa. *Luodetuuli* oli paras, ko se karkotti jokivedet, likaset vedet rannoilta. Sitte meillä oli vielä **Linskerin** ja **Faarinkarin** rannasta *pesät ulokona*.

Leo ja Touko Salmi siikapesillä kesällä 1954. Taustalla Ouraluoton luotsiasema.

Kuva: Merikarvia-seuran arkisto.

Aamukierros oli ennenko lähdettii kalakaupalle. Viiden aikaa lähdettii, ko siinä kesti tunti (kokea) ja tunti kesti ajaa rantaa. Seittämän aikaa rannassa (**Krookassa**), kalaborgari pisti ne linja-autoo sitte, ko se oli enimmäkseen "Seelu" eli Selmi Laaksonen, ni meidän *kalaborgarina*. Ni se pisti ne linja-autoo, mutta jos oli enemmän, se lähti itte viemää.

Ko toinen lähti kalakaupalle, toinen lähti kokemaan sitten muutaman tunnin päästä. Kyllä siinä tuli neljä kokemista vuorokaudes ainaki, päivällä kaks kertaa. Oli koettava usein, ko mainittin näistä *kalavarkaista*, siellä oli *lokit* kimpussa, ne vei *moukut* ja maksat ja parhaat palat, sitte sillai että välii oli vaan *pyrstöpää* jäljellä. Joskus poikettiin **Hälkrunnissa** Onnin luona korppukaffeella. Saatiin hältä tietää kuinka monta kalavarasta hän oli ampunut.

Meillä oli *rantahuonees* siellä Ourassa semmone syvä kellari, siellä oli liki nolla-asteista. Sitte vietii aina märkä säkki päälle, ni ne säily hyvin. Siihen aikaan ei *peraattu* ennakkoo, *siiat* ladottiin vatsa ylöspäin, sillai että ne oli sillai rivissä. En tie oliko tapa vai... en tie mikä tarkoitus.

Kaupalle vietiiin aamusin kymmenestä kilosta ylöspäin. Parhaat saaliit oli kovan myrskyn jälkeen, kala tuli silloin rannoille, paras kerta oli 150 kiloa aamulla. Nämä kovat tuulet ja myrskyt pöyhi vedet niin sekasin, ettei kalat nähny paljo verkkookaa.

Siika tekee sillai, että se menee maanpuolelta verkkoo. Kaikkein paras oli siinä, ko se *otti maista uloos*, iltamyöhää. Sitte siinä ko se tuli **Kaddin** kautta meidän *apajalle* ni, siinä oli hyvät hetket aamupäivällä. Paras oli ko *luodetuuli* puhalsi, se karkotti sekaset jokivedet rannalta. Harmaan veden tilalle tuli kaunis vihree vesi, missä kuluki kalan ruoka, *planktoni*.

Syyskalastusta

Syksysin meillä käytiin *routarääkis*, ei mun aikana, mutta sillon isä oli Leon kans, ni se riippu ihan sillai millai **Krookasta** pääsi. Jos merivartijat teki joskus *trokin* sinne rantaa ni se riippu siitäki. Kämpällä oltii, ei sillon ajeltu yöks maihin, mutta joskus ko **Pohjanrannalle** oli avoin vesi, ni he meni sinne, oliko se Ruohon tai jonku rantaa ja pudisteli siellä.

Isoin siika mitä me ollaan saatu, oli pikkusiian aikana syksyllä, viisi ja puoli kiloo, oli jääny *verkon mutkaa* makaamaa. Se tuli **Ryssänkarin** ja **Luotsiaseman** välistä, siitä **Santakar**in rannalta. Siinä oli aika taajasilmänen pesä, 12 metrinen verkko ja syvyys oli kolme-neljä metrii, siinä oli löysää liinaa, oliko se neljäkymmentä viis millinen tai viiskymmentämillinen. Mä kalastelin sillon Leon kanssa.